

פרפראות ל"זאת חנוכה"

"ואני והנער"

אמר הגאון מאוסטרובצה על הפסוק "ואני והנער נלכה עד כה": כ"ה מסמל את הנ"ב והתורה הזהל בכ"ה בכסלו. מכח העיקרון הזה, שכנו חכמי היה אברהם אבינו להקריב את בנו יחידו – הש"ר ש כח זה של מסירות־נפש גם בבניו אמ"יה. "כ"ה יהיה זרעך".

כף אחת וגו'

כך כאמר בשם הר"ק מהר"א מזידיטשוב. "כף אחת עשרה הוב מלאה קטורת" (פרשת נשאים) הנך ראת בתורה, בפסוק זה מרומזים כל הלכות חנוכה. כ"ף – ראי שיריות: פרות כ'. והינו שמצותו של נר חנוכה למטה מעשרים אמה. אח"ת – ראשיתיבות א' ה' תמנה. לאמה: להר' ליק מאחר ועד שכונה כבית הלל. עשי"ה – ראשיתיבות: עד שתכלה רגל השוק (סוף זמן הדלקה). וה"ב – ר"ת זמנה בין השמשות. מלא"ה – מצוותה להדליק אבל הפתח. קטו"ת – קודם טפח רחב (לפתח) תדליק.

ושינם עינו

ושרה שלא הניח רבי יחושקל מקאמיר זצוק"ל לחסידים להיכנס לביתו בשעת הדלקת נר־חנוכה, מאחר יתר אשר להם חבמינו ז"ל הסבירו (בבא בתרא דף נ"ו עמוד ב') את הפסוק "ד עינם ירעו מראות ברע" – זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעו עינם מראות ברע". "נשים" – הנשים – "מרמז על הנשמות" מדות על הבבירה. "נשים" – הנשים – "מרמז על הנשמות" (כמובא בספרים הקדושים: נשים ניכמיה הנשמה (עיין בתי' קדני' תזיק ו' "אשה ראי נשמתא") ואין ראוי להסתכל בשעה שנשמות־ישראל מתכבסות ברמעות בשעת הדלקת נר חנוכה) לפני אבינו שבשמים. את זה סיפר נכדו, האדמו"ר ממהדיץ ז"ע בי"דבית־ישראל" פרשת שמיני, כ"ח.

הזודאים נתנו ריח

על הפסוק בשיר השירים: "הזודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים" וגו', מובא באין סוף דרשות חידושים על חנוכה, מדרש האומר: "הזודאים" וגו', זה האוכן שהגיל את יוסף. "ועל פתחינו כל מגדים" – זה נר חנוכה. במקום אחר מצויין "מר־ רש הזית" במקור, ובמקומות אחדים מסתמכים על פרשנים שמ' ביאים את המדרש בלי לציין את מקורו. מניתי לידענים בעלי־שם בתחום המדרש והללו חיפשו בכל ה"מגדעים" והי"ס קטים שעומדים לרשותם ולא מצאו מדרש כזה. תוך ציון שק רוב לחוקרי המדרש הזה מופיע ב"מדרש פליאה". וכבר פירסם פרופ' יעקב שפיגל מהמולקה לתלמוד באוניברסיטת "בר־אי לך" שיש להניח ספק רב באמינות מדרש פליאה. הוא מוכיח כי יותר הנכונה של דרשנים שהיו להם יחידים טובים ולהם חיב' רו את הקשיות, ובין היתר את המדרש הזה, כדי להסביר בלמ' דות את הקשר בין ראובן לבין הנ חנוכה. כותב שחוות אלו יוכה לכל מי שימציא לו את מקורו של המדרש הזה (ולא הלקו) ומה יוכל על מדרש הזיתז?

רמזי מרתיהו

כתוב בשל"ה הקדוש:

הנס נעשה על־ידי מתתיהו ושמו נרמז בקדושה הנשיאים בקריאת יום א' דחנוכה, שנאמר: "זיקי־בו נשיאי ישראל ראשי בית אבותם וגו'. "בית אבותם" בגימטריה מתתיהו.

סעודת צדיקים

מנהג אבל הצדיקים לעשות סעודה גדולה ביום השמיני של חנוכה הנקרא: "זאת חנוכה", וזה לכבוד גמר המצווה של הדל־ קת הנרות, כמו שמובא ברמ"א (סימן תרס"ח), ש"עושים סער רות משתה לגמירה של תורה". ובאליהו רבה שם כתוב: "זכן לגמירה של מצוה".

עבודת הטבת הנרות

הרה"צ רבי יחזקי' הורוויץ מויטקוב־ירושלים ז"ע התפלא מאוד על שהסופרים והקדושים כותבים מעניין עבודת הדלקת נר חנוכה ואינם מתייחסים להסבת נרות־חנוכה. והרי בבית המק דש היה עיקר העבודה הטבת הנרות, כפסק הרמב"ם שהדלקה היא (גמר) בזר, מה־שאין־כן ההטבה היא רוחקא בכתי. ובשנותיו האחרונות כשהיה במצב של חולשה, היה קשה לו לעמוד – בכל זאת השתדל לעמוד בשעת הטבת הנרות. ואמר בשם רבו, ר' מאיר אריק זצ"ל, שמכאן ראיה כי ההכנה יתרה מהעבודה. דהרי ההטבה היא רק הכנת המצוות והיא בהדלקה, כשרה בזר.

הדלקה בפנים

בספר "דבר יהושע" (שו"ת סימן מ') הביא תשובה ארוכה ליישב מנהגם של יהודי קדושים להדליק רוחקא בפנים הבית, אף־על־פי שאין סכנה בזמן הזה להדליק בחוץ. ובסימן קכז ר"ה, שם, כתב: והיינו משום דאחד תתימת הלולות היתה שעת סכנה ואז עקרו בית־דין שבאותו הדור מצוות הדלקה בחוץ ותיקנו להדליק בפנים. ומאותה סכנה הלך – לא חזרו ותיקנו להדליק בחוץ, שהרי חוינן דתנהג כל העם להדליק בפנים. וכיוון שכך, לא זו בלבד שיראין להדליק בפנים בזמן הזה אלא שמחויבים בכך, שאם לא יהדליק בפנים לא עשה מקצת חכמים, כיון שע"כ עקרו מצוות הדלקה בחוץ וקבעוהו בפנים לפרסומי ניסא לבני ביתו ולא לעוברים ושבים.

וכל הסובא למעלה תרץ מהמבואר, צוטט בספר "ימי הזנה כה" – דינים ומנהגים, שאמר הרב יצחק מאיר ברכיה בן הגאון האדיר, רבי שמחה בונם שליט"א לירסמן מחסידי גור, שהיה הסנדק של בן זקוני בנלות לונדון, לאחר תלמוד ב"ג'ח קלב".)

הסומך על הנס

כתב ה"חינוך" (מצות עשה תקכ"ו) "כל הסומך על הנס – אין עושים לו נס".

קשה: בפירוש התפילה ל"דוקח" (ח"ב עמוד תשס"ו) מובא בשם המדרש כי בזמן מלחמת החשמונאים היו ישראל מצפים להדי מזרח, אולי יבואו להם ביים של פרסים. אמר לו חשמ נאי למתתיהו כהן גדול: ולא כתוב "אחד הגבר אשר יבטח בא דם", וכתיב "ברוך הגבר אשר יבטח בה". אמר לו: "יפה אתה אומר. אני ו"ב, בני אתה ר"ו בניך – הי' "ב, כנגד "ב שבטים, מובטח אני בהקב"ה שיעשה לנו נס". הי' מפורש שבני חשמו נאי סמכו על הנס!

תירץ הגר"ח קנייבסקי שליט"א: אמנם אסור לסמוך על הנס אך כאשר אין בריירה אחרת – מותר לסמוך על הנס. ות' רוץ נוסף: צדיקים גמורים כחשמונאי ובניו וכמתתיהו ובניו רשאים לסמוך על הנס.

(מרפסין אינטרי)

ביישוב קושיית המסקים

רבים מה"זאדים" על חנוכה עוסקים בשאלה: משמיכה מדליקים שמונה ימים בעוד הנס היה רק שבעה ימים בלבד. והירוץ הוא נתעורש לי השנה והוא מובא בספר "ברכת שמואל" המפאר את השו"ת ח"ע על התורה, שכתבה על נדוי האר"י. והנה הביאוט בשיבה קלה "אותו שמן שעשׂה יעקב על האבן אשר שם מראי שותיו, נתגלה לו באותו הפן, וראה כל הנפים שבעתיד בו. וזהו השמן שבשמוש בו כל הכלים של בית המקדש, ובו נמשחו כל המלכים, וזה היה כח השמן של אליהו ז"ל, ואותו הפך נתגלה גם לבני חשמונאי. וכותב בעל "ים התלמוד" בבבא קמא (בהקדמה, אות ל"ג "ומעתה שפיר היה הנס לכל שמונת הימים. והנה איתא במסכת סופרים (ר"פ אין ישבין אי) "זה יהיה לי לדורותיכם. "זה" מיותרת (זה עמ' א' וב') "זה יהיה לי לדורותיכם. בגימטריה ר"ב לומר שהיו צריכים את, והם קיימים לדור דות עולם... ומעתה אתי שפיר, דביהן שמן פך השמן הזה נתגלה להם לוג אחד להדליק בו יום אחד, כמו שאומר השם והדליקו ממנו שמונת ימים, אמרכן ביהן שראו אותיכך שלא נמצא מהפך השמן כאומנה, והיינו שיש בו ר"ב לוגין בשמונה, כמו דיקאמר השם "זה יהיה לי לדורותיכם" כנ"ל, האמרכן ממילא היה הנס מעיקרא אף בלילה הראשון שמצאו הפך הזה.

החפללו על הרא"ה קוק בישיבת "תומכי תמימים"

בשבוע שעבר נפגשתי עם "הזודי" האגדי של שיחות הרבי מלובביץ' זי"ע, הרב יואל כהן שליט"א. לא בכדי הוספתי את התואר "אגדי". שיעורי בר־מיצוכבה: שבת ויומיים וגם שבמהלכם הרבי היה מת' ועד מספר פעמים וגם אומר "מאמרי" חסידות. אין רשם־קול האין סט' נוגרמה. במוצאי הצג או השבת היה הרב יואל כהן תוזר על כל דברי הרבי כמעט כנתינתם.

על האדמו"ר האמצעי היו אומרים שאם יתתכו את בשרו לא ייצא דם אלא חסידות. הרב יואל כהן אינו רוצק מהגדרה זו. מגושם מעט לומר: "מכונת חסידות", אלא שתיאור טוב יותר – אין. בכל שעה משׂ עות היום והלילה הוא מסוגל להתעורר במשך שעות ולא לספר סיפ רים, אלא לומר חסידות ולהסביר חסידות כאשר צמת זקנו מתנועעת עד אזור הברכיים כמעט.

בראשית שיחתנו סיפרתי לר' יואל (כפי שכולם פונים אליו בחב"ד) על מאמר שפירסם הרב רני שילה שליט"א ב"הצפה" על שלי חותם הנפלאה של חסידי חב"ד בעיני העולם אלא שהם, לדעתו, מנ ציחים בדרך זו את הגולה ומשמרים אותה. הזכרתי גם את הסענה ברבר האנטי־ציוניות של חלק מאדמו"ר חב"ד.

הרב כהן ביקש שלא לערב אותו בפוליטיקה ומה גם שאין הוא מצוי בעניינים אלה. לא היתה זו אמירה לשם התחמקות. "הזודי" מבקש להשאר בתחומי החסידות בטהרתה בלבד ולא לסטות לנושאים שאר גם בתחום התמחותו וידיעתו.

במהלך ההתוועדות (בבית פרטי בנתניה) סיפר לי שני סיפורים על יחסי האדמו"ר הזיי"ץ זי"ע, ותתנו של הרבי מלובביץ' זי"ע, עם הרא"ה קוק זצוק"ל.

כאשר הלה הרא"ה קוק זצ"ל את חוליו שלא קם ממנו, הזדה האד דמו"ר הזיי"ץ לכל כיתות הלימוד ב"תומכי תמימים", וגץ מאשר לכיתה אחת, לומר תהלים לרפואתו. האדמו"ר הזיי"ץ רצה שגם זכות אמירת התהלים וגם זכות לימוד התורה באותה כיתה מיוחדת, יער חרו רחמים על הרא"ה קוק לרפואתו.

בביקורו של הזיי"ץ בארץ־ישראל התוודו אותו הקנאים שלא יעז להתראות עם הרא"ה קוק ואל האזהרות הללו התלוה גם אימום הר זיי"ץ לא שם אל לב לכל הפניות הללו ובא לבית הרא"ה קוק ונהג בו כבוד רב.

וכך מסביר "הזודי" את ההתעוררות בישיבות הנבוהות, ההסוד ובישיבות התיכוניות ללמוד חסידות: "ככל שאנחנו מתקרבים יותר לביאת המשיח, שבעי שיתעורר אצל כל אחד הציפאון למשיח, ומה יהיה כאשר יבוא המשיח? אומר הרמב"ם: ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. ומכילא מתעוררים תירצון והכפיהה הפנימית ללי מוד ולדעת את פנימיות התורה, קודי חסידות.

בהתוועדות הסבירי ר' יואל באריכות מה צורך יש ללמוד חסידות כאשר מעשה המצוות הוא העיקר ומה ההבדל בין קבלה לבין חסידות.

■

בימים אלה יצאה לאור מהדורה ששית "מורחבת ומתוקנת" של "ב שערי שאול", יומן מסע לפולין המשחזר את התקופה שלפני השואה, בתוכה ולאחריה. את היומן כתב בתמצית דם לבו, ר"ד חיים מנחם בסוק מפעילי הבולטים והמוכשרים של הציונות הדתית.

"בשערי שאול" (עמוד 94) בקטע תחת הכותרת: "אמונתי – מזוד לפצערי" כותב ר"ד בסוק:

"אביב בין ערביים בתל־אביב. השמש שוקעת במערב כדי לעלות במזרח.

נוכח הים, מול השמש השוקעת היינו מסובים עם המשורד אברהם סרצקבר רפי וידידי, חבר לגיסו בוילנא, לשכול ולמלחמה בפרטיזנים. שיחה על שירה ואמנות גולשת לשיחה על מדשי מסתרין קאמר נו.

אתה רואה, אני אומר לו, השמש שוקעת כדי שמחר תזרח שוב. ישנה מחוזריות. זהו הנצוח, וזה גם גודלנו כעם. ופתנה כבנדי אברהם: בוא ואספר לך מעשה שהיה וכך היה ויש לי עד נאמן לכך:

בתום השואה הגיע פליט מוילנא והלך לפגוש את החוזן־איש בבר תו שכבנ־ברק. ארכה השיחה על וילנא, על חכמיה, גאוניה וחבריה ועל הימים האחרונים של ר' חיים עזזר גרודז'נסקי זצ"ל.

שאל הפליט את החוזן־איש: היכן היה הקב"ה בזמן השואה, על מה ולמה זה קרה?

החזון־איש השיב לו: פעם אחת נכנס יהודי לחייט ורצה כיצד לוקח החייט בד יקר ויפה, נוטל מספריים וגוזר אותו לגודים, ותוך בלי רחם. נבהל היהודי ושאל לחייט על פשר מעשהו – למה שיגזוד ויתקוע בבד?

ענה החייט לאורחו – אל תסתכל על הבד נראה כיצד תראה החד ליפה שתיתפר מחדש מהבד הגזור.